

כאבי רב / שלמה אבן גבירול
הסיכום נערך ע"י ערן קצב ©

פרוש השיר לפי בתים :

כאבי רב ומכתי אנושה / וכחי סר ועצמותי חלושה,
כאבי רב ומחלתי ללא מרפא / וכוחי נגמר ועצמותי נחלשו

ואין מברח ואין מנוס לנפשי / ואין מקום תהי לי בו נפישא.
ואין מפלט ומקלט לנפש שלי / ואין מקום בו אוכל לנוח מהכאב

שלשה אספנו עלי לכלות / שאר גופי ורוחי הענושה:
שלושה דברים חברו יחדיו להביא לסופי / בשר גופי ונשמת המיוסרת

גדל עון ורב מכאוב ופרוד – / ומי יוכל עמד לפני שלשה?
חטאים, כאבים פיזיים ופרידה מחברים / מי יוכל להחזיק מעמד כנגד השלושה

הים אני ואם תנין, אלהי, / וכי ברזל עצמי או נחושה?
האם אני מאיים עליך אלוהים כים ותנין / האם העצמות שלי עשויות ברזל או נחושת

אשר כל עת יסבוגי תלאות, / כאלו הם מסורים לי ירשה,
כל הזמן מקיפים אותי תלאות ויסורים / כאילו נמסרו בירושה מרגע לידתי

ותדרש לעונני רק, כאלו / לך אין על בני אדם דרישה!
ורק אתה ממשיך להאשים אותי בחטאים / כאילו רק אני קיים וכולם בסדר

ראה נא בעמל עבדך ועניו / וכי נפשו כמו דאה יקושה –
אלוהים ראה כמה טובל העבד שלך / והנפש שלו כמו ציפור במלכודת

ואהנה לך לעולמים לעבד / ולא אשאל עדי נצח חפישא.
שחרר אותי מיסורי ויהיה לך עבד לעולמים / ולא אבקש חופש לעולם

רקע על שלמה אבן גבירול:

הוא נחשב לאחד מגדולי משוררי ספרד למרות חייו הקצרים. הוא חי בעיר סרגוסה בספרד. בגיל 16 חלה במחלת עור קשה מאוד שממנה סבל ייסורים רבים עד יומו האחרון. הוא כתב על הסבל שלו בשירים רבים. שירים אלו כדוגמת "כאבי רב" נקראים **שירי תלונה**. אלו הם שירי חול שבהם הדובר מתלונן בפני בורא עולם על הסבל שלו. חשוב לציין שבשירי תלונה רבים של אבן גבירול וגם בשיר זה משתמש הוא בשיבוצים מספר איוב. וכנראה שהוא מזדהה עימו.

איוב, הוא דמות בתנ"ך שאלוהים בחן את אמונתו ע"י כך שהעביר אותו ייסורים רבים ורצה לראות אם הוא יישאר נאמן לו. סופו של איוב היה טוב לאחר שעמד במבחן האמונה הוא קיבל בחזרה את כל מה שהיה לו.

תוכן השיר:

כאמור, השיר הוא שיר תלונה של המשורר לאלוהים. בבית 1 עד 4 מפרט המשורר את כאבו וסבלו ומתאר את החולשה הפיזית שהוא מרגיש בעקבות מחלת העור ממנה סבל במציאות. הכאב שלו הוא נצחי, עצמותיו כבר נחלשו וכוחו נגמר. בבית השני מתאר המשורר את ההשפעה הנפשית של המחלה: הוא חש מוטריד בשל הכאבים המתגברים כך שאין גם שקט נפשי ורוגע כלומר המחלה מחסלת את גופו ומתישה את נפשו. בגוף השיר מפרט המשורר את ייסוריו ואת הסיבות להן. המשורר מתאר שלושה גורמים שמחסלים את גופו ואת רוחו והם: חטאים רבים, כאבים פיזיים ופרידה מחברים וידידים. בשירת ימי הביניים ראינו קשר הדוק בין החומר לרוח כלומר בין הגוף לבין הנפש, ומכיוון שהמשורר הוא אדם מאמין הוא חושב שהכאבים הפיזיים נגרמים כעונש מאלוהים על חטאים שהוא עשה. כלומר שלושת הגורמים הם בעצם אחד שכן המחלה גורמת לו לחשוב שהוא קיבל אותה כעונש על חטאים שעשה (מתוך אמונה) וגם הפרידה מהחברים והבדידות הם כתוצאה מהמחלה. הוא מסיים בשאלה רטורית לאלוהים: "מי יוכל לעמוד לפני שלושת אלו" כלומר הכאבים, החטאים והבדידות.

בבית החמישי מפנה לראשונה המשורר את טענותיו כלפי האלוהים. המשורר טוען שאלוהים קשוח מאוד כלפיו ודורש ממנו יותר מאשר הוא דורש משאר האנשים. המשורר נותן 2 דימויים: הוא מדמה את עצמו לים ותנין ואת גופו לברזל ונחושת. אלו בדיוק הדימויים שטען איוב בפני האלוהים. הים והתנין נחשבים לשני כוחות טבע חזקים מאוד שאפילו לאל קשה

לגבור עליהם. ולכן המשורר שואל האם הוא מהווה איום כמו הים או כמו התנין. בדימוי השני הוא משווה את גופו לברזל ונחושת מה שמדגיש כמה האל קשוח כלפיו, שהוא חושב שהוא יוכל לספוג מכות כאלו.

בבית השישי המשורר מציין שתלאות וייסורים מקיפים אותו מכל צד והוא מרגיש כאילו הוא היה נתון בהם מאז ומתמיד כלומר כאילו הועברו לו בירושה מרגע לידתו. הבית השביעי הוא מעין מסקנה של כל הבתים הקודמים: המשורר מפנה תלונה ישירה כלפי האל ואומר לו שהוא עסוק רק בו ועושה מאמצים רבים כדי למצוא בו חטאים כאילו שהוא החוטא היחידי וכל שאר האנשים חפים מפשע בעיניו. המשורר מפנה כלפי האל תחושת קיפוח ואפליה וגם איוב המקראי הפנה לאלוהים בדיוק אותה תלונה רק שאצל איוב אלוהים באמת בחן את אמונתו והוא היה קשה איתו יותר משאר האנשים. בדומה לאיוב שנשאר נאמן לאלוהים למרות כל הייסורים כך גם המשורר, ייתכן שהמשורר מקווה שגם אותו אלוהים מעמיד במבחן וגם סופו יהיה טוב כסופו של איוב אם רק ימשיך להאמין.

סיום השיר:

שני הבית האחרונים הם תפארת החתימה. הם כוללים את הפניה לאל ואת הבקשה ממנו. המשורר משנה את הנימה התוקפנית ממקודם ופונה כעת בנימה כנועה, מתרפסת ואפילו מתחנפת. המשורר פונה לאל בתחנון שיעזור לו ויתמוך בו כי הוא מרגיש כמו "ציפור במלכודת". המשורר מדמה עצמו לעוף שנלכד במלכודת הייסורים ורק מישהו מבחוץ יוכל לשחרר אותו.

בבית האחרון המשורר אומר שהוא מוכן להיות עבד לאלוהים עד יומו האחרון כלומר למרות סבלו וייסוריו הוא מבטיח שהוא תמיד יעבוד את האל, יאמין בו ולעולם לא ינטוש אותו.

האמצעים האומנותיים

1. שיבוצים:

א. השיבוצים המרכזיים הם מספר איוב:

איוב	שיר
"הים אני, אם תנין, כי תשים עלי משמר" (איוב ז', 12)	"הים אני ואם תנין, אלוה"
"אם כוח אבנים כוחי, אם בשרי נחוש"	"וכי ברזל אני או נחושה?"
"כי תבקש לעוני ולחטאתי תדרוש"	"ותדרוש לעוני רק כאילו"

כפי שציינו ייסוריו של המשורר נובעים ממחלתו הפיזית אך בגלל שהוא בחר את כל השיבוצים מספר איוב ניתן לראות שהוא רואה את המחלה כעונש על חטאיו הרבים. המשורר רואה שיחס האלוהים אליו דומה ליחס אלוהים לאיוב. כשם שאיוב מאשים את אלוהים בהקפדה יתרה כלפיו כך גם הדובר חושב שאלוהים מקפיד עליו יותר מכולם. איוב השווה עצמו לים, אשר בבריאת העולם רצה להציף את כל התבל ואלוהים נאלץ לשים סביבו את החוף שיהיה לו למשמר ולגבול. בנוסף, איוב דימה עצמו לתנין שהוא שר הים אשר לפי האגדות התמרד באלוהים והוא נאלץ להלחם בו ולהכניע אותו. המשורר משתמש בדימויים אלו כדי להראות כמו איוב שגם הוא לא מהווה איום לאלוהים. בחירת הדימויים והשיבוצים מספר איוב באה להראות שהמשורר לא מיואש והוא מאמין בתוך תוכו שאלוהים יעשה עימו חסד כפי שעשה עם איוב וישחרר אותו מייסוריו.

2. דימויים:

- א. כפי שציינו המשורר משתמש בשני דימויים הלקוחים מספר איוב. דימוי עצמו ל"ים ותנין" שנחשבו לאיום עבור האלוהים, בדימוי זה הוא משתמש על דרך השלילה – כדי לציין שהוא עצמו לא מהווה איום ולכן לא מגיעים לו כל העונשים.
- ב. דימוי נוסף הלקוח מאיוב הוא דימוי גופו של המשורר לברזל ונחושת. דימוי זה נועד להזכיר לאל כי המכות שהאלוהים מנחית עליו הן קשות וכואבות והגוף שלו לא עשוי מברזל. תזכורת: לפי תפיסתנו הדתית של המשורר המחלה שלו היא תוצאה ישירה כלומר באה כעונש על החטאים שהוא ביצע – תפיסת החומר והרוח הקיימת בשירת ימי הביניים.
- ג. דימוי חשוב: דימוי המשורר לציפור במלכודת – "דאה יקושה": המשורר מדמה את עצמו לציפור הלכודה בתוך מלכודת הייסורים כמו הציפור אשר לא יכולה להשתחרר לבד מהמלכודת גם המשורר זקוק לאלוהים שישחרר אותו ובתמורה הוא מוכן להיות לו לעבד לעולמים.

3. חרוז מבריח: כל בתי השיר מסתיימים בצליל אשה.